

אב הבית: האם אבות שעובדים מבייתם יהיו מעורבים יותר בחיי ילדיהם?

אביתר גדעון

שינויים טכנולוגיים שחלו בעשורים האחרונים הביאו לגידול ניכר במספר האנשים שעובדים מן הבית ובתוך כך, לשינוי בהגדרת הגבולות בין מרחב העבודה למרחב הבית. העובדה שעבודה מן הבית, עניין שהיה נחלתן של נשים בלבד בעבר הלא רחוק, הפכה נגישה לאוכלוסייה רחבה יותר, הכוללת גם אבות רבים, מעלה תהיות בנוגע להשפעת המצב על חיי המשפחה בכלל ועל מעורבותם של אבות בחיי ילדיהם.

מתפקוד כגורם רגשי בחיי ילדיהם, שכן, הם אינם נמצאים בסביבתם מרבית הזמן ובעצם כך מעורבים פחות בחיי ילדיהם.

מחקרים רבים מצביעים על כך שמעורבות של אבות בחיי ילדיהם חשובה להתפתחות רגשית ולביטחון העצמי של הילד (Webster, Low, Siller, & Kist Hackett, 2013). נושא המעורבות האבהית אמנם זכה להתייחסות קטנה באופן משמעותי בהשוואה לזו האימהית, אך ניתן להצביע על ממצאים המעידים כי מעורבות האב יכולה להביא לשיפור ביכולות תקשורת בין-אישית, בהתפתחות קוגניטיבית, ורבליית ובביטחון העצמי (Cabrerera Shannon, & Tamis-LeMonda, 2007). אם כן, מעבר ליכולות להיטיב עם בנות זוגם, אבהות פעילה יכולה להביא לשיפור בחיי הילדים גם כן.

בשיר "נומי נומי" של הלפרין ניתן לראות המחשה ברורה לחלוקת תפקידים מסורתית, שבה האב, שהלך לעבודה ישוב רק בצאת הלבנה או הכוכבים, כלומר, בסוף היום. הילדה בשיר כבר ישנה בשעה שאביה שב והדוברת בשיר היא ככל הנראה האם הממתינה בבית יחד עם בתם המשותפת (אף שזהותה לא מוסגרת בו באופן חד משמעי). בשובו הביתה, מצופה מן האב להביא עמו מתנות או פרות, מה שמסמל את התוצר של עבודתו מחוץ לבית. כך למשל, כשהוא עובד בפרדס הוא יביא תפוזים וכשהוא עובד בשדה יביא עמו שיבולים. תיאורים אלו מאירים גורם מרכזי בחלוקת התפקידים בחי המשפחה: החלוקה המרחבית. ניתן לזהות הפרדה ברורה בין המרחב שבו נעשית העבודה למרחב הביתי. האבות, שעליהם מוטלת מלאכת הפרנסה של הבית צריכים להימצא פיזית רחוק ממשפחותיהם. על פי חלוקה זו, הבית הוא מרחב של חום ורגישות והוא מעוזה של האם, בעוד מקום העבודה הוא אזור של חשיבה, היגיון ויעילות ושם מבלה האב את מרבית שעותיו.

שינויים טכנולוגיים מגדירים מחדש את הגבולות

אך ההפרדה המרחבית בין הבית לעבודה נסדקה בשל שינויים טכנולוגיים שחלו בעשורים האחרונים והביאו למוביליות בשוק העבודה. מוביליות זו יצרה מצב שבו עבודות מבוקשות רבות מתנהלות דרך פקס, מחשב או דואר אלקטרוני ונעשות מתוך הבית (Felstead

נומי, נומי / יחיאל הלפרין

נומי, נומי, ילדתי,

נומי, נומי, נים!

נומי, נומי, קטנתי,

נומי, נומי, נים!

אָאָ הָלָהּ לְעִבּוּדָהּ -

הָלָהּ הָלָהּ אָאָ!

יָשׁוּב עִם צֵאת הַלְכָנָהּ -

יָבִיא לָהּ סִמָּנָה!

נומי, נומי, ילדתי...

על הפרדה בין מרחב הבית לעבודה ומעורבות אבהית

הדימוי של אב שיוצא בבוקר מן הבית אל עמל יומו ושבו לביתו ולחיק משפחתו בסוף יום העבודה הוא מוכר וידוע לכול. על פי התפיסה המסורתית יש הגדרה ברורה, על פיה, אבות הם המפרנסים העיקריים (או היחידים) של המשפחה. הם יוצאים מן הבית אל מקום עבודתם, שם הם שוהים במשך שעות ארוכות במשך היום. בשוכם הביתה, בשעות אחר הצהריים או הערב, הם מבליים מעט שעות בחיק המשפחה, בטרם ילדיהם יושכבו לישון. עבודת האבות מחוץ לבית הולכת יד ביד עם תפקידם כמפרנסים ובו בזמן מרחיקה את האבות

ויגדל במרוצת השנים. ואכן, קיים גידול בתחום זה בשנים האחרונות. בעוד שבשנת 2003 עמד אחוז העובדים מבתיים בישראל על 1.7 מן האוכלוסייה, בשנת 2013 גדל אחוז זה ל-2.6, כלומר, גידול של כמעט 50% (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2003; 2013). ישראל אינה המדינה המובילה בתחום העבודה מן הבית ובבריטניה, לשם ההשוואה, דיווחה לשכת המסחר המקומית כי בשנת 2013 למעלה מארבעה מיליון אזרחים בריטיים עבדו מבתיים באופן קבוע. מדובר בעלייה של 13% ביחס לאותו נתון, חמש שנים קודם לכן (Trade Union Congress, 2013).

כאן המקום לציין כי עבודה מהבית הייתה בעבר מזוהה בעיקר עם נשים, והללו עסקו לרוב בעבודות מלאכה כדוגמת תפירה והכנת מאכלים למכירה, אשר לא דורשות השכלה רשמית והתגמול הכספי עליהן אינו גבוה. עבודות אלה אפשרו להן להמשיך לגדל את ילדיהן וכן לתחזק את משק הבית. השינוי שהביאה עמה הטכנולוגיה יצר קבוצה חדשה של עובדים מן הבית, אשר מתבססת על שימוש במחשבים, טלפונים ואמצעים אלקטרוניים אחרים. עובדים אלו מתנאים בעבודות הדורשות השכלה גבוהה והכשרה מקצועית ובניגוד לעבודה מהבית בעבר, קבוצה זו אינה מזוהה כנשית (Felstead & Jewson, 1999). תופעה זו מביאה לגידול במספר הגברים בכלל והאבות בפרט, אשר עובדים מבתיים ומספר זה צפוי עוד לגדול (Felstead, et al, 2001).

האבות החדשים

שינוי זה במהות העבודה מהבית ובהרכב העובדים מן הבית טומן בחובו שינוי הן במספר האבות שיעבדו מבתיים והן בהפרדה המרחבית בין הבית לעבודה, שתוארה לעיל. אמנם גברים אינם

(Jewson, 1999). תחילה התפתחו אמצעים אלקטרוניים ממעבד התמלילים ועד להיווצרות רשת האינטרנט ולפיתוח מחשבים ניידים ומכשירי סלולארי המתפקדים על תקן מחשב. מצב זה אפשר לעובדים רבים בעולם כולו להיות זמינים יותר ולהעברת התקשורת להיות חופשית ומהירה יותר. בעבר אדם שיצא מן המשרד לא היה זמין, עד ליום העבודה הבא והמחשבה על שיחת טלפון לביתו, לאחר שעות העבודה הייתה עניין שיש לשקול ככובד ראש. כיום, לעומת זאת, שליחת דואר אלקטרוני לעובד לאחר שעות העבודה היא עניין מקובל ובמקרים רבים גם שליחת מסרונים או שיחות לטלפון הסלולארי הן כבר עניין של מה בכך. למעשה האינטרנט הביא עמו יכולת להפוך אדם לזמין מכל מקום בעולם.

דרכי התקשורת החדשות וההתפתחות הטכנולוגית שטטשו את ההפרדה המרחבית הברורה שהייתה נהוגה בעבר בין העבודה לבית. מכשירים סלולאריים רבים מכילים חיבור לאינטרנט וגישה לדואר האלקטרוני או לאמצעי תקשורת אחרים ושכיחותם באוכלוסייה המערבית בכלל ובישראל בפרט גבוהה. בתוך כך נוצר מצב שבו רבים מנהלים שיחות טלפון הקשורות לעבודה גם לאחר יום העבודה הרשמי ואפילו בסופי השבוע. לא אחת מתנהלים ענייני העבודה דרך הדואר האלקטרוני, אפילו בזמן של בילוי משפחתי או בחופשה מעבר לים. ניתן לשער כי רבים מקוראי שורות אלו מצאו את עצמם עושים לפחות אחד מן הדברים הללו בעברם הלא רחוק.

השימוש הגובר והולך במחשבים ואמצעים אלקטרוניים הפך את העבודה מהבית לנגישה עבור קבוצה גדולה יותר באוכלוסייה, והביא להנחה כי היקף האנשים שיהיו מסוגלים לעבוד מבתיים יוסיף

מקורות

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2003). **סקר חברתי 2003: אומדן נפשות**. <http://surveys.cbs.gov.il/Survey/survey.htm>
- נמצא ב-29 בדצמבר, 2014, בתוך הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2013). **סקר חברתי 2013: אומדן נפשות**. נמצא ב-29 בדצמבר, 2014, בתוך: <http://surveys.cbs.gov.il/Survey/survey.htm>
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D., & Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-k. *Applied Developmental Science, 11*(4), 208-213.
- Cohen, O. (1995). Divorce fathers raise children by themselves. *Journal of Divorce and Remarriage, 23*, 55-73.
- Felstead, A. & Jewson, N. (1999). Domestic product. *People Management, 16*, 6-34.
- Felstead, A., Jewson, N., Phizacklea, A., & Walters, S. (2001). Working from home: Statistical evidence for seven key hypotheses. *Work, Employment and Society, 15*(2), 215-231.
- Halford, S. (2006). Collapsing the boundaries? Fatherhood, organization and home-working. *Gender, Work & Organization, 13*(4), 383-402.
- Moore, D. (2012) *Two steps forward, one step back: Changing women, changing society*. Boston, MA: Academic Studies Press.
- Trade Union Congress. (2013). Home-working on the increase despite the recession. Retrieved January 3, 2015, from <http://www.tuc.org.uk/workplace-issues/work-life-balance/04-homeworkers/home-working-increase-despite-recession-says-tuc>
- Webster, L., Low, J., Siller, C. & Kist Hackett, R.(2013). Understanding the contribution of a father's warmth on his child's social skills. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers, 11*(1), 90-113.

המושפעים היחידים מהמצב, אך עולה התהייה כיצד הנוכחות של אבות בבית במשך שעות ארוכות יותר תשפיע על תפקידם בחיי המשפחה ובהתנהלותם מול ילדיהם. האם החלוקה המסורתית בתפקידים תישמר גם כאשר האבות מפרנסים את משפחתם מבין כתלי הבית או שמא תתפתח הזדמנות ליצירת שוויון בנטל ניהול הבית וגידול במעורבות הרגשית של אבות בחיי ילדיהם?

אחד הגורמים שיכולים להיות מתווכים ליצירת שינוי במעורבות האבהית הוא הופעתה של "אבהות חדשה", שבניגוד לאבהות הפונקציונלית והנוקשה, משלבת סמכות עם מאפיינים רגשיים ויצירת חום. תופעה זו החלה לראשונה בתחילת המאה העשרים בארצות הברית, כאשר בעקבות המשבר הכלכלי שתקף את המדינה באותה עת נותרו אבות רבים בביתם, ללא עבודה. מעמדם של אותם אבות לא נפגע. אדרבה, הם הפכו מעורבים יותר בגידול וחינוך ילדיהם. יתרה מכך, מעורבות אבות בחיי הילדים הפכה מסממן נשי שנתפס כחלש, לגורם חיובי, אשר מוסיף לתפיסת הגבריות של אבות (Cohen, 1995).

Moore (2012) מציינת כי בשנים האחרונות אבות רבים מציינים כי הם רואים חשיבות במעורבות בחיי ילדיהם וכן מדווחים על שאיפה להקדיש זמן רב יותר לחיי הבית המשפחה והמושג "אבהות חדשה" הופך למונח מוכר יותר ויותר. גברים מרשים לעצמם להציג תכונות שנחשבו לנשיות כגון רגישות, בעוד שדפוסי התנהגות גבריים מסורתיים, כגון אגרסיביות או פטריארכליות זוכים ליחס שלילי בחברה. בהקשר זה חשוב לציין כי מחקרים רבים מעידים על כך שלמרות השינוי בתפיסה בנוגע לאבהות, בפועל, אבות מקדישים פחות זמן לגידול ילדיהם מאשר אימהות. יתרה מכך, אותם "אבות חדשים" אינם מוותרים על מאפייני גבריותם או על היותם מפרנסים ראשיים למשפחתם, אלא מוסיפים לעצמם עוד מאפיינים, שהיו שמורים בעבר לאימהות בלבד.

אבהות בעתיד

כיצד ייראה השילוב של אבהות חדשה יחד עם חוסר הפרדה בין מרחב הבית למרחב העבודה - עוד מוקדם לדעת. נושא זה נמצא בשלב ראשוני בהתפתחותו וחומר אקדמי מועט קיים אודותיו. במחקר שערכה (Halford, 2006), נבדק כיצד עבודה מן הבית השפיעה על פרקטיקות אבהיות בקרב עובדי חברה אמריקנית. מהמחקר עולה כי אבות לילדים קטנים, שעבדו מביתם במשך יומיים בשבוע או למעלה מכך דיווחו על רצון לנצל את הזדמנות הטמונה בעבודה מביתם ולהיות מעורבים יותר בחיי ילדיהם, להקדיש להם זמן רב יותר ולהיות גמישים יותר מבחינת שעות העבודה ובכך להיות זמינים עבור הילדים. המשתתפים במחקר דיווחו על עלייה בזמן שהקדישו לפעילות משפחתית כגון ארוחות משפחתיות, משחקים ובאופן כללי השהות באותו מרחב פיזי אפשרה להם להיחשף ליותר פרטים בחיי ילדיהם.

סיכום

ההפרדה בין המרחב הביתי, שנשלט על ידי האם המטפלת בילדיה למרחב העבודה השייך לאב שיוצא לפרנס את משפחתו כבר לא ברורה כבעבר. שינוי דומה עובר על התפיסה הרווחת, על פיה האם היא הגורם הרגשי בחיי הילד ואילו האב הוא המפרנס הרציונלי. שינויים אלו, שהחלו לקבל ביטוי בשנים האחרונות, נמצאים בראשיתם וטומנים בחובם מצב שבו אבות יכולים לעבוד מביתם, בין אם באופן מלא ובין אם חלקי. בכך יוכלו אותם אבות להיות מעורבים יותר בחיי ילדיהם, עניין שנמצא כתורם להתפתחות רגשית וקוגניטיבית בקרב ילדים.